

Asia: VN/2575/2021

Luonnos hallituksen esitykseksi oppilas- ja opiskelijahuoltolain, terveydenhuoltolain sekä korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollosta annetun lain 6 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Vastaajataho:

Järjestö, työntekijät/työntekijät

Kunnan ja hyvinvointialueen yhteistyön varmistaminen

1a) Hyvinvointialueen olisi esityksen mukaan yhdessä alueensa kuntien kanssa muodostettava *alueellinen opiskeluhuollon yhteistyöryhmä*. Onko ehdotus mielestänne tarkoituksenmukainen kunnan ja hyvinvointialueen yhteistyön varmistamiseksi?

Kyllä [Toimiva opiskeluhuolto edellyttää saumatonta ja riittävää yhteistyötä hyvinvointialueiden ja kuntien välillä. OAJ kannattaakin alueellisen opiskeluhuollon yhteistyöryhmän perustamista ja sitä, että hyvinvointialue vastaa yhteistyöryhmän muodostamisesta ja sen toiminnasta. Kannatamme niin ikään alueellisen opiskeluhuoltosuunnitelman laatimista.]

1b) Millä taholla tulisi käsityksenne mukaan olla vastuu alueellisen opiskeluhuollon yhteistyöryhmän muodostamisesta?

Hyvinvointialueella

2) Kunnan tai useamman kunnan yhdessä tulisi laatia opiskeluhuollon toteuttamiseksi *kunnan opiskeluhuoltosuunnitelma*, joka liitettäisiin lastensuojelulain (417/2007) 12 §:n mukaiseen kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan. Onko esitys mielestänne tarkoituksenmukainen?

Kyllä [OAJ kannattaa kunnan opiskeluhuoltosuunnitelman liittämistä lastensuojelulain 12 §:n mukaiseen kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan sekä alueellisen opiskeluhuoltosuunnitelman liittämistä osaksi lastensuojelulain 12 §:n mukaiseen alueelliseen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan.]

3) Hyvinvointialueella tulisi olla *alueellinen opiskeluhuoltosuunnitelma*. Se valmisteltaisiin alueellisessa opiskeluhuollon yhteistyöryhmässä ja hyväksyttäisiin hyvinvointialueen aluevaltuustossa. Alueellinen

opiskeluhooltosuunnitelma liitettäisiin lastensuojelulain 12 §:ssä tarkoitettuun alueelliseen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan. Huomioitanne esityksestä?

Hyvinvointialueilla ei ole tuntemusta päiväkotien, koulujen ja oppilaitosten lasten ja nuorten arjesta eikä myöskään siitä, mitä ennaltaehkäisevä ja yksilökohtainen opiskeluhoito kussakin yksikössä on ja kuinka paljon sitä tarvitaan. Tämä tieto on rehtoreilla ja sivistystoimenjohtajilla. Oppilaitoksessa ja kunnassa on myös laadittava omat opiskeluhooltosuunnitelmat. Onkin tärkeää, että hyvinvointialueella suunnitelmaa laadittaessa huomioidaan hyvinvointialueella sijaitsevien kuntien ja oppilaitosten omissa suunnitelmissa olevat erilaiset tarpeet ja erityispiirteet. Jo yhden kunnan sisällä oppilaitoksissa voi olla hyvinkin erilaisia tarpeita opiskeluhoollon suhteen. OAJ korostaa, että hyvinvointialueen suunnitelmaa laadittaessa punaisena lankana tulee olla koulujen ja oppilaitoksien tarpeet ja niissä tehtävä päivittäinen opiskeluhoitotyö ja sen riittävä resursointi. Hyvinvointialueen on seurattava säännöllisesti kaikkien suunnitelmien toteutumista ja riittävää resursointia.

4) Mikäli esitys ei mielestänne riittävästi huomioi erilaisia opetuksen ja koulutuksen järjestäjiä, kuten esimerkiksi ne, jotka toimivat useamman kunnan alueella tai yksityiset koulutuksen järjestäjät, millä tavoin muuttaisitte esitystä?

OAJ pitää tärkeänä, että alueellisen opiskeluhoollon yhteistyöryhmässä on edustus myös yksityisillä opetuksen tai koulutuksen järjestäjillä. Esityksessä on ansiokkaasti tuotu esiin, että ”hyvinvointialueen sekä yksityisten opetuksen ja koulutuksen järjestäjien välisestä riittävästä tiedonvaihdesta on tärkeää huolehtia”.

5) Hyvinvointialue järjestää opiskeluhoitopalvelut 1.1.2023 alkaen. Näettekö, että opetuksen tai koulutuksen järjestäjällä on yhdessä hyvinvointialueen kanssa edellytykset huolehtia oppilas- ja opiskelijahuoltolain 9 §:n mukaisesti siitä, että opiskeluhoollosta muodostuu toimiva ja yhtenäinen kokonaisuus?

Huomioitanne [Oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaan opiskeluhoollolla tarkoitetaan opiskelijan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa oppilaitosyhteisössä. Opiskeluhoollon toteutetaan ensisijaisesti ennaltaehkäisevänä koko oppilaitosyhteisöä tukevana yhteisöllisenä opiskeluhoollona. Lisäksi opiskelijoilla on oikeus yksilökohtaiseen opiskeluhooltoon. Yhteisöllisellä opiskeluhoollolla tarkoitetaan toimintakulttuuria ja toimia, joilla koko oppilaitosyhteisössä edistetään opiskelijoiden oppimista, hyvinvointia, terveyttä, sosiaalista vastuullisuutta, vuorovaikutusta ja osallisuutta sekä opiskeluympäristön terveellisyyttä, turvallisuutta ja esteettömyyttä. Yhteisöllistä opiskeluhoollon toteuttavat kaikki opiskeluhoollon toimijat. Opiskeluhoollon psykologeilla ja kuraattoreilla on merkittävä rooli yhteisöllisessä, ennaltaehkäisevässä työssä. Opiskeluhoollon psykologeilla ja kuraattoreilla ei ole tälläkään hetkellä riittävästi aikaa ennaltaehkäisevään työhön. Uudistuksessa on huolehdittava siitä, ettei psykologien ja kuraattoreiden siirto vaaranna perusopetuslain säätämän veloitteen yhteistyöstä opiskeluhoollon ammattihenkilöiden kanssa kolmiportaisen tuen osalta sekä ennaltaehkäisevän yhteisöllisen opiskeluhoollon toteutumista. OAJ edellyttää, että esityksessä varmistetaan riittävät resurssit opiskeluhoollon psykologeille ja kuraattoreille osallistua koulujen ja oppilaitosten arkeen ja ennaltaehkäisevän työn suunnitteluun ja toteuttamiseen kouluilla ja oppilaitoksissa. Vain näin voidaan varmistaa, että opiskeluhoollosta muodostuu toimiva ja yhtenäinen kokonaisuus.]

Opiskeluhoollon yksilökohtaisen työn kirjaaminen, rekisterinpito ja tietosuoja

6) Esityksessä täsmennetään opiskeluhuollon kirjaamiseen, rekisteröintiin ja tietojen salassapitoon liittyviä oppilas- ja opiskelijahuoltolain säännöksiä. Huomioitanne esityksestä?

Kaikkien selvitysten mukaan opiskeluhuollon tiedonkulussa on ollut ja on edelleen haasteita. OAJ edellyttää, että perusteluissa avataan ja perustellaan tarkemmin tiedonkulkuun liittyviä kysymyksiä. Hallituksen esityksen perustelujen rooli on merkittävä, kun mietitään, kenellä on oikeus mihinkin tietoon. Opetustoimen ja opiskeluhuollon toimijoiden välinen tiedonkulku on kuvattava tarkemmin niin, ettei jää epäselvyyttä siitä, kuka saa kertoa ja mitä opiskeluhuollon ja opetustoimen välisessä yhteistyössä. Esimerkiksi kuraattorin on tiedettävä, voiko hän opetuksen järjestäjän sähköisistä järjestelmistä seurata oppilaan poissaoloja.

OAJ haluaa nostaa esiin, että oppivelvollisuuslain 23.4 §:n mukaan rehtorilla ja oppivelvollisen opetukseen osallistuvalla opettajalla on 4 §:ssä tarkoitetussa koulutuksessa oikeus salassapitosäännösten estämättä saada oppivelvollisen koulutuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot opiskelijahuoltotyöhön osallistuvilta.

OAJ pitää tärkeänä, että tämä kirjaus otetaan perusteluissa huomioon, ja että perusteluissa tuodaan vahvasti esiin se, että rehtorilla ja opetukseen osallistuvalla opettajalla on oikeus saada koulutuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot opiskeluhuollon työntekijöiltä. Pidämme tarpeellisena luetella perusteluissa myös esimerkkejä tiedoista, joita on pidettävä koulutuksen järjestämisen kannalta välttämättömänä.

7) Miten arvioisitte esitysluonnosta tietosuojasääntelyn näkökulmasta?

-

8) Opiskeluhuollon siirtyessä hyvinvointialueelle tulee myös opiskeluhuollon psykologien ja kuraattorien kirjaamat asiakastiedot tallentaa valtakunnallisiin tietojärjestelmäpalveluihin eli Kanta-palveluihin. Kanta-palveluihin liittymisen määräaajoista säädetään laissa sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä. Psykologien tietojen tallentaminen tulisi aloittaa heti hyvinvointialueiden aloittaessa. Sosiaalihuollon ja kuraattorien liittymisvelvoitteen määräaika on 1.9.2024. Arvioitko tarvittavien muutosten olevan mahdollisia näiden määräaikojen puitteissa?

-

Muut huomiot esityksestä

9) Oppilas- ja opiskelijahuoltolain 16 §:n mukaan oppilaitoksen työntekijän tulee olla yhteydessä opiskeluhuollon psykologiin tai kuraattoriin, jos oppilaitoksen tai opiskeluhuollon työntekijä arvioi opiskelijan tarvitsevan opiskeluhuollon psykologi- tai kuraattoripalveluja. Esityksessä ehdotetaan, että yhteydenotto opiskeluhoitopalveluihin koskisi psykologin ja kuraattorin palveluiden lisäksi myös koulu- ja opiskeluterveydenhuollon lääkärin ja terveydenhoitajan palveluja. Yhteydenotto tapahtuisi jatkossa yhteisymmärryksessä oppilaan tai opiskelijan kanssa. Huomioitanne esityksestä?

OAJ kannattaa esitystä siitä, että oppilaitoksen työntekijän yhteydenotto-mahdollisuutta laajennetaan kaikkiin opiskeluhoitopalveluihin, mutta vastustaa sitä, että yhteydenotto on mahdollista vain yhteisymmärryksessä oppilaan tai opiskelijan kanssa.

Perusopetuslaissa ja -asetuksessa sekä valtakunnallisessa opetussuunnitelmassa säädetään kodin ja koulun välisestä yhteistyöstä. Näihin viitaten OAJ toteaa, että mikäli opettajalla peruskoulussa herää huoli oppilaasta, opettajan velvollisuus on olla yhteydessä oppilaan huoltajiin. Asiat ratkaistaan ensisijaisesti yhteistyössä kodin kanssa. Mikäli huoli ei poistu ja opettajan arvioin mukaan oppija tarvitsisi opiskeluhoillon ammattihenkilöiden apua on tärkeää, että opettajalla on jatkossakin velvollisuus ottaa yhteyttä opiskeluhoillon psykologeihin ja kuraattoreihin ja jatkossa myös koululääkäriin ja –terveydenhoitajaan myös silloin kun yhteydenottoa ei voida tehdä yhdessä oppijan kanssa. OAJ vaatii, ettei oppilas- ja opiskelijahuoltolain 16 §:ää tältä osin muuteta, vaan täsmennetään niin, että

mikäli yhteydenotto tehdään vain opettajan toimesta, on ko. opiskeluhoillon ammattihenkilön otettava yhteys oppijaan ja kerrottava huolitieto, minkä hän on oppijasta saanut sekä millä tavoin hän voisi mahdollisesti oppijaa tässä auttaa, jos oppija suostuu ottamaan avun vastaan.

Mikäli muutos kuitenkin tehdään, tulee perusteluja ja opettajan velvollisuuksia täsmentää tilanteessa, jossa oppilas ei anna suostumusta yhteydenotolle opiskeluhoillon palveluihin. Ensinäkin opettajalla tulee olla oikeus ja velvollisuus kirjata suostumus tai sen puute. OAJ pitää myös kyseenalaisena onko suullinen suostumus tällaisissa tilanteissa riittävä ja mitä jos oppilas tai opiskelija haluaa peruuttaa suostumuksen. Toiseksi perusteluissa todetaan, että ”mikäli lapsi tai nuori kieltäytyisi yhteydenotosta, häntä ei saisi jättää vaille riittävää tukea”. Esitystä tulee tältä osin täsmentää. Mikä on se tuki, jota tällaisessa tilanteessa tulisi antaa tai tarjota? Opettajan ei ammattitaitonsa eikä työaikansa puitteissa ole mahdollista toimia oppilaan kuraattorina, psykologina, terveydenhoitajana tai lääkärinä. Opiskeluhoillonpalvelut ovat luotu juuri niitä tilanteita varten, kun oppilas tai opiskelija tarvitsee näitä tukimuotoja. Mikäli oppilaitoksissa ja opiskeluhoillossa olevien keinojen puitteissa ongelmia ei saada ratkaistua ja huoli oppilaasta tai opiskelijasta jatkuu, opettaja tekee lastensuojeluilmoituksen. Tätä muutosta esitettäessä on arvioitava sen mahdolliset vaikutukset laajemmin oppijaan sekä muun muassa juuri lastensuojeluun.

OAJ ei pidä tarkoituksenmukaisena eikä tehokkaana sitä, että sellaisissa tilanteissa, joissa yhteydenottoa opiskeluhoitopalvelujen henkilöstöön ei voi tehdä oppilaan suostumuksen puuttuessa, opettaja ottaisi yhteyttä lastensuojeluun. OAJ on huolissaan, että opettaja jätetään yksin huolensa kanssa, jos opiskeluhoito- ja kouluterveydenhuollon ammattilaiseen yhteydenotto edellyttää oppilaan tai opiskelijan suostumusta.

10) Hyvinvointialue järjestää 1.1.2023 alkaen opiskeluhoitoon psykologi- ja kuraattoripalvelut, kouluterveydenhuollon sekä lukioden ja ammatillisen koulutuksen opiskeluterveydenhuollon. Voimassa olevan oppilas- ja opiskelijahuoltolain 24 §:n mukaan Terveiden ja hyvinvoinnin laitos ohjaa ja kehittää yhteistyössä Opetushallituksen kanssa edellä mainittuja palveluja. Esityksen mukaan Opetushallitus ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitos ohjaisivat ja kehittäisivät yhdessä yhteisöllistä opiskeluhoitoa ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella olisi päävastuu edellä mainittujen hyvinvointialueen järjestämistä vastaavien palvelujen ohjauksesta ja kehittämisestä. Pidätkö esityksen mukaista ohjaus- ja kehittämisvastuun muutosta tarkoituksenmukaisena vai tulisiko Opetushallituksen ohjaus- ja kehittämisrooli säilyttää nykyisellään?

Ei, ohjaus- ja kehittämisvastuut tulee säilyttää nykyisellään [OAJ katsoo, että nykyislainsäädännön mukainen opetushallituksen ja terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen yhteistyötä korostava vastuunjako on toimiva myös opiskeluhoitoon palvelujen ohjauksen osalta.]

11) Mahdolliset muut huomioon esitysluonnoksesta?

Opiskeluhoitoon kuraattori- ja psykologien siirrossa hyvinvointialueille on jätetty ratkaisematta keskeinen kysymys siitä, kenen vastuulla alaikäinen oppija on osallistuessaan opiskeluhoitoon palveluihin tai ollessaan matkalla niihin.

Hallituksen esitys luonnoksen mukaan opiskeluhoitoon palvelut eivät esityksen mukaan tule olemaan koulun toimintaa, jolloin koulu ei voi olla vastuussa oppilaista silloin, kun nämä ovat opiskeluhoitoon palveluissa.

OAJ edellyttää, että opiskeluhoitolakiin lisätään vastaava kirjaus vastuista, kuin mitä on jo kirjattu terveydenhoitolain 16 §:ään kouluterveydenhuoltoon osalta. Oppilas- ja opiskelijahuoltolakiin on lisättävä momentti, jonka mukaan hyvinvointialue vastaa oppilaasta, joka on asiakkaana opiskeluhoitoon psykologi- ja kuraattoripalveluissa sekä mahdollisesta opiskeluhoitoon liittyvästä matkasta ja matkasta aiheutuneista kohtuullisista kustannuksista, jos matkaa ei ole mahdollista yhdistää koulumatkaan.

Perusopetuksesta oppilas voi olla poissa opetuksesta vain, jos hänelle on myönnetty lupa. Hän tarvitsee luvan poissaololle osallistuakseen opiskeluhoitoon palveluihin koulupäivän aikana. Silloin, jos oppilas ei halua huoltajansa tietävän käynneistä opiskeluhoitoon-palveluissa, on opiskeluhoitoonpalveluilla oltava oikeus anoa lupaa oppilaan poissaololle huoltajan sijaan.

OAJ pitää välttämättömänä, että opiskeluhoitolakiin lisätään momentti, jonka mukaan hyvinvointialue opiskeluhoollon järjestäjänä voi anoa perusopetuksen oppilaalle vapautusta opetuksesta opiskeluhoollon psykologin ja kuraattoripalveluiden ajalle silloin, kun oppilaan huoltajalle ei oppilaan pyynnöstä kerrota oppilaan osallistumisesta näihin palveluihin.

OAJ edellyttää, että perusteluita täsmennetään myös siltä osin, että niistä käy ilmi onko koulun järjestyssäännöt ja kurinpitotoimivalta voimassa opiskeluhoollon palveluissa asiainnin aikana.

Hietanen-Tanskanen Ira
Opetusalan Ammattijärjestö OAJ